

Mintha szabadságon lennénk

Kora reggel volt, úgy hat óra tájban, amikor átjött a szomszéd gyerek, és csak annyit mondott, hogy itt vannak a katonák. Rögtön tudtam, hogy mit jelent ez. Az egész július azzal telt el, hogy vártuk az orosz katonákat, illetve, imádkoztunk, hogy ne jöjjenek. Aztán jött az augusztus, és mindenki föllélegzett. Az oroszok mintha engedtek volna, mintha beletörődtek volna, hogy Csehszlovákia menjen a maga útján. Legalábbis, velem együtt, azt hitték a polgárok, hogy minden rendben van... És most tessék! Néhány óra alatt megszállták az országot, mert Csehszlovákia nem nagy állam, néhány óra bőven elegendő, hogy meg legyen szállva. Azt hiszem, sokáig egy szó sem jött ki a torkomon.

Aztán elindultunk a városba, minden cél és ok nélkül. Az első meglepetés a Piac téren ért. A katonák magyarok voltak, és mivel magyar vagyok, hirtelen nem tudtam, hogy most örüljek vagy felháborodottan kiabáljak. A többi magyar is így volt. Száz méterrel beljebb, a városházára kitűzték a magyar zászlót. A zászló lobogott, mert enyhe déli szél fújta. A Fő tér minden oldaláról látni lehetett, mondhatni, uralta a várost, sőt a mellékutcákból is látni lehetett – valahogy úgy tervezték a mellékutcákat, hogy a városháza képzeletbeli egységet alkosson a mellékutcákkal. Mondom, fújta a szél, de nem erősen, éppen csak megemelte a barátom haját, de nem fújta összeviszsa, mert a barátom jó hosszú barna haját viselt, amolyan Beatles-öset, mert a Beatles volt a kedvenc bandánk. Persze a barátom is csodálkozott, egy pillanatra azt hitte, hogy álmodik. „Ez nem lehet igaz” – mondogatta. Reggel volt, de az emberek nem mentek munkába, inkább csoportokba verődtek az utcán, és az egyik része aggodalmasan tárgyalta az eseményeket, míg a másik része kivárt. Dél körül megláttam Bodnárt, jó haverom volt, és tíz évvel idősebb nálam. Éppen nyolc-tíz embernek magyarázott lelkesen, mint egy kisgyerek. A barátom már odébbállt, és mivel nem volt más dolgom, én is csatlakoztam a Bodnár körül ácsingózó emberekhez.

– Láttam a köveket. Jobban mondva nem láttam, de az ismerősöm látta, és megesküdtött volna rá, hogy újra húzzák a határokat – igazította el a körülötte állókat. Néhány belelkesült fiatalembernek ragyogtak a szemei, mások, jórészt idősebbek, mértéktartóak voltak, hacsaknem szkeptikusak.

– Nem azért jöttek a magyar katonák, hogy csak úgy ukmukfukk visszavonuljanak – folytatta a meggyőzést Bodnár.

– De hiszen itt vannak az oroszok is. Sőt, főleg azok...

Bodnár azonban leintette:

– Hát most meggondolják magukat. A csehek és a szlovákok elárulták őket.

– És mi? Mi hová álljunk?

Most már nevetséges, de akkoriban, 1968-ban nem volt az. A rengeteg idő betemet mindent, lassan betemet engem is, a város duplájára nagyobbodott és elszlovákosult, rengeteg új lakótelep épült, lassan úgy jár az ember a régi városban, idegenül, mint akit véletlenül erre vitt a sors, de voltaképpen alig van köze hozzá.

És persze megöregedtünk, ha a lélek még nem is jár hálni belénk. Jól vagyunk, köszönöm, jól vagyunk.

Bodnár nem űrült meg, még csak nem is dilizett be, egyszerűen fölfakadtak a régi sebei. Apja nem volt kommunista, de baloldali volt, jól összeverték Horthy csendőrei, mert lázadó típus volt, örökké elégedetlen másokkal, de magával is. Azt pedig, mi tagadás, nem szerették odafönt. De az iszonyú csalódás negyvenöt után jött. Dacára a baloldaliságának, megfosztották az állampolgárságától, és kitelepítették Csehországba. Ezt sosem bocsátotta meg nekik, még akkor sem, mikor négy év múltán visszakapta az állampolgárságot. Tüdőbajt kapott, és az hamar elvitte. Bodnár félárva lett, iszonyú szegénységben éltek, ez volt a következő, ami miatt nem bocsátott meg nekik. A magyarok megszállásának első napján Szabóék háza előtt kiköpött és durván elkáromkodta magát. De nem ment be hozzájuk.

Tőlünk húsz méterre laktak Szabóék, alkonyatkor odajött hozzám, jobban mondva odasomfordált hozzám Szabó Peti. Nagy darab, álomszuszék gyerek volt, három évvel fiatalabb nálam. Azt mondta:

– Mi tirpákok vagyunk. Ha Magyarország lesz itten, elvisznek északra.

– Még nem biztos, hogy lesz. Még az is lehet, hogy minden marad ugyanúgy, ahogy eddig volt. – Nem vigasztaltam, csupán az egyik lehetőséget vetettem fel előtte. – Hát úgy néz ki...

– Még semmi sem úgy néz ki.

– Még várunk. De, ha holnap sem dől el semmi, összecsomagolunk.

Meglepett, hogy ennyire sietősnek veszik a dolgokat. Elvégre nyugodtan maradhattak volna, nem üldözi őket senki sem. Peti azonban pánikolt, s olyasmit mondott nekem, amit, ha mélyen hallgat, sohasem tudok meg. Azt mondta:

– Az apám nyilas volt. Áldott szerencse, hogy az anyja szlovák volt. Úgyhogy mentünk, amerre láttunk. Jobban mondva csak egyfele mehettünk. Északnak. Szlovákok lettünk. Pedig az apám gyöngén beszél szlovákul.

Mit is mondhattam volna? Valami vigasztalót, vagy mi a fene. De nem jutott semmi sem az eszembe. Egy kis csönd után Peti folytatta:

– Vagy lehet, hogy már nem számít? Lehet, hogy ott is megbocsátottak?

– Lehet – mondtam.

– Az apám nem mer kimenni az utcára. Az igazat megvallva tiszta röhej. Hiszen mi szlovákok vagyunk. Nem?

Az igazat megvallva tényleg hülyék voltunk, mert jó oka lehetett a Peti papájának, hogy – egész nap behúzódva a hálószobájába, és rettegve az elkövetett vagy el nem követett bűnökért – most imádkozzon, mert az igazság órája jó el. Hát nem jött el! De húszévesen még hitt az ember abban, hogy az igazság órája jön el, az csak később, megedződve a kétéves katonai tapasztalattal, nők árulásával és miégyébbel kezdett világosodni előttem, hogy sosem jön el az igazság órája.

Bodnár még aznap éjszaka meghalt. Tulajdonképpen rejtély volt az ő halála. Jó, estére berúgott. De máskor is berúgott, ez nem volt a halálának az oka. Talán a lélekben rejlik, mint a legtöbb halál oka? Egyszer csak a lélek fölszabadul és megöli a testet? Lehet, hogy így volt? A halál ráció, de a meghalás, alig harminc éves korban, irracionális. Nem bírta elviselni, hogy szabad lett? A felesége meg a kétéves gyereke csak álltak, és nem tudták mire vélni a dolgot. Hiszen a férje, az apja

még öt perccel ezelőtt makkegészséges volt. Most meg halott. Ráadásul nem is azért jöttek be a magyarok, hogy fölszabadítsák őt. Másnapra, harmadnapra Peti apjában is világosodni kezdett, hogy már réges-rég elfeledkeztek arról, hogy milyen disznóságokat követett el huszonnégy évvel ezelőtt. Az idő halad, és betemeti maga alá a múltat. Én is lassan fölébredtem.

Másnap délben a katolikus templom környékén kóvályogtam, mert jobb szó nem illik arra a fenenagy semmittevésre. Mert ilyenkor megáll az idő, megszűnik a munka, csak úgy járkál az ember az utcán összevissza, mintha szabadságon lenne. A katolikus templomtól balra egy sokat tapasztalt harckocsi állt, de az olyan vén volt, hogy a második világháborúban még a németek is csak az utolsó fázisban szedték elő. A párházra meredt, nem a katolikus templomra. Az egész olyan benyomást keltett, mintha a „reakció” föltámadt volna, és egyenesen a pártot szeretné szétlővetni. A katona, mivel elég meleg volt, kiült a harckocsi fedelére, és honnan, honnan nem, szalonnázott. Már tudtam, hogy a tisztek megtiltották a katonáknak, hogy szóba álljanak a civilekkel. Magyarok voltak, de nem szólaltak meg az Istenért sem. Ez pedig rossz jel volt. A katona mellett egy sólyom ült mozdulatlanul, csak a szeme rebbenése árulta el, mikor élő és nem maskara. Mondom, megtiltották a katonáknak, hogy szóba álljanak a civil lakossággal. Még magyarul sem. Azt nem is mondták. Erre akkor jöttem rá, hogy magyarul szóltam a párházra szegezett géppuskával vacakoló katonának. Először azt hitte, hogy rosszul hall. Kérdeztem, minek jöttek? Ő csak csóválta a fejét. A végén csak elszólta magát:

– Maga honnan tud magyarul?

– Minden második ember magyar a városban.

Ő csak csóválta a fejét, ahogy sem fért a fejébe a dolog, még az is lehet, hogy kémnek nézett. Mindenesetre gyanús lettem neki. Elfordította a fejét, mintha befegyelt volna az ismerkedést. Most már csak a sólyommal törődött. Profilból láttam az arcát. Erősen töprengett, hogy mit is csináljon most. Nem mondom, hogy inamba szállt a bátorságom, de azért jobbnak láttam, ha lelépek. A büszkeség tette... Erősen gyűlöltem a katonát. Legalább két vagy három percig.

TÓTH KRISZTINA

A kulcs

A postaláda kulcsa vagy harminc évvel ezelőtt veszett el. Egy ideig, amikor még itt laktam, csavarhúzóval feszegettük a fedelet, később anyám rendszeresített a küldemények kihalászásához egy hosszú csipeszt. Idővel erre sem volt szükség, mert a postás hozzászokott, hogy ne dobálja be a leveleinket, hanem a ládák tetejére támassza őket, a fémperemre, ahogy anyánk kérte. Eszünkbe se jutott, hogy a postaládákhoz lehetne kulcsot csináltatni, az meg végképp nem, hogy kicserélhetnénk a meghajlott, összekaristolts fedelet. Anyám mindig azt mondta, hogy ha majd felújítják a lépcsőházat, akkor a ládákat is lecserélik, felesleges külön venni egy újat.